

О‘ЗBEK MILLIY NOG‘ORA CHOLG‘USINING YARALISH TARIXI VA HIND TABLASI BILAN O‘XSHASHLIGI VA FARQLI JIHLARI

Irnozarov Oybek Yuldashovich

Termiz davlat pedagogika institute

katta o‘qituvchisi v.v.b.dotsent

Rajabov Bexruz Shuxrat o‘g‘li

Termiz davlat pedagogika instituti talabasi

Annotatsiya: Mazkur maqolada o‘zbek milliy musiqa madaniyatining qadimiy qatlamiga mansub bo‘lgan nog‘ora cholg‘usining kelib chiqish tarixi, tarixiy shakllanish bosqichlari hamda an‘anaviy ijrochilik xususiyatlari ilmiy manbalar asosida tahlil etilgan. Shuningdek, Sharq musiqiy tafakkurining muhim namunalaridan biri bo‘lgan hind tablasini bilan nog‘oraning tuzilishi, chalinish usullari, ritmik vazifalari hamda estetik-funksional jihatlari qiyosiy tahlil asosida yoritilgan. Maqola milliy urib chalinadigan cholg‘ularni chuqur o‘rganish, ularning madaniy va pedagogik ahamiyatini aniqlash hamda musiqa ta‘limi jarayonida samarali qo‘llash imkoniyatlarini kengaytirishga xizmat qiladi.

Аннотация: В статье на основе научных источников рассматриваются история происхождения узбекского национального ударного инструмента — нагоры, этапы его исторического формирования и традиционные исполнительские особенности. Наряду с этим проводится сравнительный анализ узбекской нагоры и индийской таблы с точки зрения конструкции, способов исполнения, ритмических функций и художественно-эстетических характеристик. Работа направлена на углублённое изучение национальных ударных инструментов и раскрытие их культурного и педагогического значения.

Annotation: This article examines, based on scholarly sources, the historical origins, stages of development, and traditional performance practices of the Uzbek national percussion instrument, the nagora. In addition, a comparative analysis of the Uzbek nagora and the Indian tabla is conducted, focusing on their structural features,

playing techniques, rhythmic functions, and aesthetic characteristics. The study aims to enhance the understanding of national percussion instruments and to highlight their cultural and pedagogical significance in music education.

KIRISH

Urrib chalinadigan cholg'ular insoniyat musiqa madaniyatining eng qadimgi va barqaror shakllaridan biri hisoblanadi. Ular ritmik tafakkurning shakllanishi, jamoaviy harakat va marosimiy amaliyotlar bilan uzviy bog'liq holda taraqqiy etgan. Bunday cholg'ular qadimdan diniy marosimlar, harbiy yurishlar, xalq sayllari va tantanali tadbirlarda muhim ijtimoiy-madaniy vazifani bajargan. O'zbek xalq musiqa madaniyatida nog'ora ana shunday qadimiy urrib chalinadigan cholg'ulardan biri bo'lib, u xalqning tarixiy hayoti, marosimiy an'analari va ijrochilik maktablari bilan chambarchas bog'liq holda shakllangan. Nog'ora bugungi kunda ham milliy musiqiy merosning muhim timsoli sifatida o'z ahamiyatini yo'qotmagan.

Asosiy qism

O'zbek milliy nog'ora cholg'usining yaralish tarixi. Nog'ora o'zbek xalqining eng qadimiy urma-zarbli cholg'ularidan biri bo'lib, uning kelib chiqishi Markaziy Osiyoda ibtidoiy jamiyat davrlarigacha borib taqaladi. Arxeologik topilmalar, devoriy tasvirlar hamda yozma manbalarda baraban tipidagi cholg'ularning harbiy va marosimiy maqsadlarda qo'llanilgani haqida ma'lumotlar uchraydi. Nog'oraning konstruktiv tuzilishi asosan loy, yog'och yoki metall korpusdan iborat bo'lib, uning ustki qismi maxsus ishlov berilgan hayvon terisi bilan qoplangan. Amaliyotda nog'ora ko'pincha juft holda - katta va kichik shaklda qo'llanilgan bo'lib, bu hol ritmik uyg'unlik va tovush kontrastini ta'minlashga xizmat qilgan. Tarixiy manbalarda nog'oraning harbiy yurishlar vaqtida askarlarning ruhiy holatini ko'tarish, jamoaviy harakatni muvofiqlashtirish vositasi bo'lib xizmat qilgani ta'kidlanadi. Temuriylar davrida esa nog'ora saroy musiqa ansambllarining ajralmas qismiga aylangan. Xususa qilib shuni aytamanki "karnay-surnay-nog'ora" ansambli xalq bayramlari, to'y marosimlari va davlat tantanalarida keng qo'llanilgan, bundan tashqari nog'ora milliy cholg'u asbobi o'rta osiyo xalqlari orasida juda keng tarqalgan

Hind tablasining kelib chiqishi va musiqiy o‘rni. Tabla Hindiston klassik musiqa madaniyatining markaziy urma-zarbli cholg‘ularidan biri bo‘lib, uning shakllanishi taxminan XIII–XVI asrlarga to‘g‘ri keladi. Tabla ikki asosiy qismdan tashkil topgan: kichik, yog‘ochdan yasalgan dayan va katta, metall yoki loydan tayyorlangan bayan. Tabla ijrochiligi Hind klassik musiqasidagi murakkab ritmik tizim — tala bilan uzviy bog‘liqdir. Ushbu cholg‘u yakka ijroda ham, ansambl tarkibida ham qo‘llanilib, ijrochidan yuqori darajadagi texnik mahorat, barmoq harakatlarining aniqligi va ritmik tafakkurni talab qiladi.

Chalinish yo‘llari va ijrochilik texnikasi. Ma‘lumki, nog‘ora milliy cholg‘u asbobining ijrosi asosan maxsus tayoqchalar yoki qo‘l yordamida amalga oshiriladi. Ushbu cholg‘uda kuchli, ochiq va baland tovushlar ustuvor bo‘lib, u ommaviy marosimlar va ochiq maydon ijrolari uchun mosdir. Nog‘ora ijrosi ko‘proq tantanavor va jamoaviy xarakterga ega. Hindiston tablasini nogoradan katta farq qiladi. U faqat barmoqlar va kaft yordamida ijro etiladi. Unda bol deb ataluvchi murakkab zarb formulalari mavjud bo‘lib, ijrochi tovush balandligi, tembri va dinamikasini nihoyatda nozik tarzda boshqaradi. Tabla ijrochiligi yuqori darajadagi individual mahoratni talab etadi.

Umumiy farqlar. Nog‘ora milliy cholg‘u asbobining kelib chiqishi Markaziy Osiyoga borib taqaladi. Milliy nog‘ora cholg‘u asbobi tayoq cho‘plar orqali ijro qilinadi.

Hindiston tablasini shakl jihatdan o‘xshash bo‘lib, U hind milliy cholg‘u asbobi hisoblanadi. Hindiston milliy tablasini barmoqlar bilan mohirona ijro etilari va umumiy huloosa o‘rnida shuni aytolamanki Nog‘ora va tabla Sharq xalqlari musiqa madaniyatining muhim va o‘ziga xos namunalari hisoblanadi. Nog‘ora xalqona, tantanavor va jamoaviy ijro xarakteri bilan ajralib tursa, tabla yakka ijrochilik, murakkab ritmik tuzilma va nozik ifoda imkoniyatlari bilan ajralib turadi. Ushbu cholg‘ularning qiyosiy o‘rganilishi milliy musiqa madaniyatlarining o‘zaro tarixiy va madaniy aloqadorligini chuqurroq anglashga xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Nog'ora - Vikipediya <https://share.google>
2. O'zbek halq cholg'u asboblari tarixi. <https://share.google>
3. Hind tablasi haqida malumot berilgan သယုဇာတိ - ဝိသိသိပညာ <https://share.google>
4. Inazarov.O.Yu. INSON TARAQQIYOTIDA MUSIQA SAN'ATINING AHAMIYATI VAMUSIQA MAKTABDA FAN SIFATIDA// "Oriental Art and Culture" Scientific Methodical Journal / <https://oac.dsmi-qf.uz> Volume 5 Issue 1 / February 2024.128-134.
5. Рахматова, И. И. (2023). ФОРМИРОВАНИЕ КУЛЬТУРЫ АРТ-ТЕРАПИИ ЧЕРЕЗ ИНТЕГРАЦИЮ ИСКУССТВА. *Innovative Development in Educational Activities*, 2(18), 33-39.
6. Rahmatova, I. (2023, December). CURRENT ISSUES IN THE USE OF ART, ARTISTIC CREATIVITY AND ART THERAPY. In *INTERNATIONAL SCIENTIFIC AND PRACTICAL CONFERENCE on the topic: "Priority areas for ensuring the continuity of fine art education: problems and solutions"* (Vol. 1, No. 01).
7. Рахматова, И. И. (2023). АКТУАЛЬНЫЕ ВОПРОСЫ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ИСКУССТВА, ХУДОЖЕСТВЕННОГО ТВОРЧЕСТВА И АРТ-ТЕРАПИИ. *Science and innovation*, 2(Special Issue 14), 463-467.
8. Rahmatova, I. I. (2023). AGRESSIVLIKNI OLDINI OLISHDA SAN'AT, BADIY IJODKORLIK VA ART-TERAPIYADAN FOYDALANISHNING AHAMIYATI. *Oriental Art and Culture*, 4(5), 208-215.
9. .Rahmatova, I. I. (2024). BO 'LAJAK TASVIRIY SAN'AT O 'QITUVCHILARIDA ART-TERAPIYA MADANIYATINI SHAKLLANTIRISHNING PEDAGOGIK-PSIXOLOGIK JIHLTLARI. *Inter education & global study*, (4 (1)), 343-348.
10. Yuldoshovich, I. O. (2023). URMA ZARB CHOLG'ULARNING KELIB CHIQUISH TARIXI VA QO'LLANILISHI. *ОБРАЗОВАНИЕ НАУКА И ИННОВАЦИОННЫЕ ИДЕИ В МИРЕ*, 19(8), 46-50.

11. Irnazarov Oybek, Yuldoshovich (2023) **ORIGIN AND APPLICATION OF UZBEK FOLK INSTRUMENTS AND DANCE ART**. *Procedia of Theoretical and Applied Sciences*, 11. pp. 30-34. ISSN 2795-5621
12. Yuldashevich, I. O. THE PERFORMANCE GROUP OF MUSICAL INSTRUMENTS. *THE EMERGENCE OF THE "DOIRA" MUSIC FROM MUSICAL INSTRUMENTS*.
13. Irnazarov, O. Y. (2022). HISTORY AND STAGES OF DEVELOPMENT OF THE ART OF BAXSHI. *Евразийский журнал академических исследований*, 2(3), 314-319.
14. Yolandeuych, I. O., & TerDP, K. K. M. (2023). Performance of Dap Instrument of Surkhandarya Region and Its Peculiarities. *European Journal of Humanities and Educational Advancements*, 4(4), 154-155.
15. O. Yuldashovich. BO'LAJAK MUSIQA O'QITUVCHILARINING IJODKORLIK FAOLIYATINI RIVOJLANTIRISH. *JOURNAL OF NEW CENTURY INNOVATIONS* 38
16. IO Yuldashovich MODERN TEACHING TRENDS IN MUSICAL EDUCATION. *Web of Teachers: Inderscience Research*, 2024